

ONGEWONE VOGELWAARNEMINGEN LANGS DE MIDDEN-LIMBURGSE MAAS

door L. M. J. VAN DEN BERGH
(Vogelwerkgroep Grote Rivieren)

Door de Vogelwerkgroep Grote Rivieren wordt, sinds 1969, gedurende het winterhalfjaar iedere maand een vogeltelling uitgevoerd langs de Nederlandse grote rivieren.

De tellingen zijn opgezet met het doel informatie te verkrijgen omtrent verspreiding en het voorkomen van de vogels in het winterseizoen. Op den duur vormen deze gegevens het basismateriaal waaruit een „Avifauna van het rivierengebied” zal worden samengesteld. Het eigenlijke studiegebied van deze werkgroep gaat niet zuidelijker dan Gennep.

Omdat het van belang is om te weten of er enige samenhang is tussen de vogelpopulaties van het Midden-Limburgse grindgatengebied en de rest van het rivierengebied werden iedere winter enkele vogeltellingen uitgevoerd in dit gebied, zuidelijk tot Ohé en Laak. De hierbij verkregen gegevens omtrent de vogelpopulaties in Midden-Limburg zullen op den duur vergeleken worden met die van de rest van het rivierengebied. Het is nu echter nog niet mogelijk om over één en ander iets konkreets te zeggen.

Bij de meeste tellingen werden echter wel vogelsoorten opgemerkt waarvan het voorkomen in Midden-Limburg, wanneer we er de „Avifauna der Nederlandsche Provincie Limburg” (Hens, 1965) op naslaan, nogal ongewoon en in een enkel geval zelfs spectaculair blijkt te zijn.

Over deze waarnemingen gaat dit artikel. Tevens zullen we in het kort de oorzaken trachten te analyseren waardoor deze vogels in het Limburgse gebied verzeild raakten.

Gavia immer (IJsduiker)

Een juveniel ex. van deze soort werd op 15 december 1973 waargenomen in een grindgat bij Thorn. De vogel maakte een volkomen gezonde indruk en kon van vrij geringe afstand (minder dan 50 m.) worden waargenomen (L.B.; A.V.; J.L.).

Gavia stellata (Roodkeelduiker)

Het voorkomen van de Roodkeelduiker is langs de grote rivieren minder spectaculair dan dat van de IJsduiker. Toch wordt de Roodkeelduiker in het algemeen weinig in het binnenland aangetroffen, dit in tegenstelling met de Parelduiker. Het was dan ook een nogal ongewoon schouwspel toen op 17 december 1972 2 ex. van deze soort werden aangetroffen in een grindgat bij Hateboer, gem. Roermond (L.B.; W.H.; R.R.).

Aythya marila (Toppereend)

Deze soort, die langs rivieren als Waal, Rijn en Lek geregeld wordt gezien, verschijnt minder regelmatig in de provincie Limburg. Slechts éénmaal werden 2 ex. (ad. ♂ en juv. ♂) opgemerkt, nl. op 14 januari 1973 te Pol bij Heel. (L.B.; W.H.; R.R.).

Somateria mollissima (Eidereend)

Eidereenden komen, vooral na stormperiodes, gedurende de laatste jaren in toenemende mate voor op allerlei binnenwateren. In Limburg werden door ons de volgende waarnemingen gedaan: 14 januari 1973: een juv. ♂ druk fouragerend, in de Maas tussen Herten en Ool (L.B.; W.H.; R.R.); 15 december 1973: 2 juv. ♂ ♂ fouragerend in een grindgat bij Thorn (L.B.; A.V.; J.L.); 15 januari 1974: 1 ♀ in de dode Maasbocht bij Rijkkel (gem. Beesel) (L.B.; A.B.; J.v.B.).

Melanitta fusca (Grote Zeeëend)

In een grindgat in „de Weerd” bij Horn werd op

17 december 1972 een groep van 8 Grote Zeeëenden aangetroffen (L.B.; W.H.; R.R.). De vogels, die allen in ♀♀-kleed waren, fourageerden in los verband, verspreid over het grindgat. In het aangrenzende grindgatengebied bij Hateboer bleek eveneens een ♀ aanwezig te zijn. Bij de telling van 14 januari 1973 werden in „de Weerd” nog 2 ex. aangetroffen.

Mergus serrator (Middelste Zaagbek)

Op 15 december 1973 werden 3 ♀♀ van deze soort aangetroffen in één der grindgaten bij Heel (L.B.; J.L.; A.V.). Precies een maand later, op 15 januari 1974, werden deze ex. gezien in een grindgat nabij de Stuw te Linne (L.B.; A.B.; J.v.B.).

Eremophila alpestris (Strandleeuwerik)

Eénmaal werden Strandleeuweriken in het Midden-Limburgse gebied aangetroffen. Op 17 december 1972 fourageerden 2 ex. op een zandig terrein bij het Coöperatiebedrijf „Landbouwbelang” te Maasbracht (L.B.; W.H.; R.R.).

Carduelis flavirostris (Frater)

Vrijwel ieder bezoek aan het Midden-Limburgse Maasgebied leverde wel een ontmoeting met Fraters op. Deze soort is dus kennelijk niet zó zeldzaam. De volgende gegevens werden verzameld: 14 januari 1972: 4 ex. bij Ohé en Laak (L.B.; A.V.; J.B.); 17 december 1972: 150 ex. bij de sluis te Maasbracht (L.B.; W.H.; R.R.); 14 januari 1973: 50 ex. bij de Weerd, Horn (L.B.; W.H.; R.R.); 15 december 1973: 52 ex. bij Rijkkel, gem. Beesel (L.B.; J.L.; A.V.); 15 januari 1974: 120 ex. aldaar (L.B.; A.B.; J.v.B.).

Naast deze waarnemingen, die betrekking hebben op min of meer aan de zee kust gebonden vogelsoorten, werden ook nog allerlei andere minder alge-

mene vogelsoorten opgemerkt. Hiervan mogen genoemd worden:

Podiceps nigricollis (Geoorde Fuut)

Eén ex. werd op 17 december 1973 gezien in een grindgat bij de stuw te Linne (L.B.; J.L.; A.V.).

Phalacrocorax carbo (Aalscholver)

Op 16 januari 1971 1 ex. bij de stuw van Linne (L.B.; P.K.; A.v.O.).

Aythya nyroca (Witoogeend)

Meerdere malen werd deze, in ons land schaars voorkomende, soort tijdens de tellingen opgemerkt, nl.: 30 januari 1970: een ♂ bij Hateboer, gem. Roermond (L.B.; W.H.); 17 december 1972: een ♀ aldaar (L.B.; W.H.; R.R.); 14 januari 1973: een ♂ bij Pol, gem. Heel en Panheel (L.B.; W.H.; R.R.).

Cygnus cygnus (Wilde Zwaan)

Een groepje van 3 ad. en 1 juv. bij Ohé en Laak op 16 januari 1971 (L.B.; P.K.; A.v.O.).

Anthus spinoletta spinoletta (Waterpieper)

Op 30 januari 1970 2 ex. aan de Swalmmonding (L.B.; W.H.). 17 december 1972 1 ex. bij Ohé en Laak (L.B.; W.H.; R.R.); 15 december 1973 3 ex. tussen Asselt en Leeuwen (L.B.; A.V.; J.L.).

In vele gevallen bestond er een zeer duidelijk verband tussen het voorkomen van kust- of zeevogels in Midden-Limburg en de weersgesteldheid in de voorafgaande periode.

Zo hebben de waarnemingen van zeevogels op 17-12-1972 ongetwijfeld betrekking op vogels die door de orkaan van november 1972 het binnenland zijn ingewaaid. Ook de Eidereend die op 14-1-1973 werd gezien zal nog wel tot de slachtoffers van deze orkaan gerekend moeten worden.

Ijsduiker en Eidereenden die in december 1973 en januari 1974 werden gezien, zijn ongetwijfeld tij-

dens één der zware stormen die in het najaar van 1973 „met de regelmaat van een klok” West-Europa teisterden in het binnenland verzeild geraakt.

In dit verband is het wel interessant om vast te stellen dat waarnemingen van zeevogels in Midden-Limburg vaak duidelijk samengaan met waarnemingen langs andere grote rivieren. Zo was het najaar van 1972 een „echt” Grote Zeeëenden seizoen. Naast de 9 ex. van het Midden-Limburgse gebied werden toen nog Grote Zeeëenden gezien aan de Maas bij Hedel (1 ♀), aan de Waal bij Boven-Leeuwen (1 ♀ 2 ♀ ♀) en bij Valburg (1 ♀). Tevens werden aan de Maas bij Kerkdriel 5 ♀ ♀ Zwarte Zeeëenden gezien op 19 november 1972. Deze soort werd door ons tot dusverre echter nog niet in Midden-Limburg aangetroffen.

Een „Eiderseizoen” was het in 1973/74. Naast de 3 Midden-Limburgse Eiders werden toen nog deze vogels gezien op de navolgende plaatsen: Westervoort (1 ex.); Heusden (Maas! 3 ex.); Appeltern (Maas! 1 ex.); Gendt (1 ex.); Druten (1 ex.).

Nimmer is er enige samenhang gekonstateerd tussen het optreden van hoge rivier waterstanden en het voorkomen van kust- en zeevogels. Wel duiken in vorstperioden soms soorten op die min of meer ongewoon zijn in het Limburgse gebied, zoals Toppereend, Brilduiker, Grote Zaagbek, Middelste Zaagbek, Nonnetje, Wilde Zwaan e.a.

Bij waarnemingen in het centrale deel van het rivierengebied, de streek tussen Rijn/Lek en Bergsche Maas, is vaak gebleken dat, wanneer in een vorstperiode het IJsselmeer en de randmeren dichtvriezen, vrijwel alle watervogels uit dit gebied een „rush” maken naar de grote rivieren. Het is zeer aannemelijk dat in dergelijke omstandigheden ook het Midden-Limburgse gebied door deze vogels bereikt wordt.

Ook schijnt de Midden-Limburgse Maas bij kust- en zeevogels een streepje vóór te hebben op bijv. de Duitse Nederrijn. Bij een intensief onderzoek van het Duitse Nederrijngebied vanaf de Nederlandse grens tot aan het Ruhrgebied in de jaren 1970-1974

werden daar van alle hiervoor genoemde soorten slechts Toppereend (2 ex.), Eidereend (1 ex.), Middelste Zaagbek (2 ex.), Frater (regelmatig), Aalscholver (1 ex.) en Wilde Zwaan (enkele malen) aangetroffen.

Daartegenover staan echter weer waarnemingen van soorten als Roodhalsfuut, Brandgans, Krooneend, Zilverplevier en Drieteenstrandloper die, althans door ons, nog niet in Midden-Limburg zijn aangetroffen.

We zullen hier niet verder op deze materie ingaan. De wetenschappelijke betekenis van dergelijke curioze waarnemingen is eigenlijk nogal gering. Het zijn gevallen die, onder bepaalde omstandigheden, overal kunnen optreden.

Avifaunistisch gezien is het voorkomen van deze vogelsoorten op Limburgs grondgebied echter wel interessant. De enige pretentie van dit verhaal is dan ook om enige bekendheid te geven aan het voorkomen van deze vogelsoorten, de samenhang die er bestaat tussen het voorkomen van deze soorten in Limburg en in de rest van het stroomgebied van de grote rivieren enigszins te belichten en enige aanvulling te geven op de „Avifauna der Nederlandsche Provincie Limburg”.

Voor de aanduiding van de namen der waarnemers werden de volgende afkortingen gebruikt:

- L.B. = L. M. J. v. d. Bergh;
- J.B. = J. H. v. d. Bergh;
- J.v.B. = J. van Bree;
- A.B. = A. J. Beintema;
- W.H. = W. H. A. Hekking;
- J.L. = mej. J. F. N. van Leeuwen;
- A.v.O. = A. van Oosten;
- R.R. = R. Reijnen;
- A.V. = A. Vink;
- P.K. = P. G. Keij.